

F	ACD	3907 26 116
	datum	25 JULI 1989
	CO	
F	b.	— d. —

A89/006 CO:2097928

28 februari 1989

SOVJETCAMPAGNE ROND EENZIJDIGE REDUCTIE-MAATREGELEN OP KOMST

Het "nieuwe politieke denken" heeft de Sovjet-diplomatie in de afgelopen paar jaar geïnspireerd tot een reeks vredesinitiatieven en ontwapeningsvoorstellen, die met veel publiciteit worden omgeven om op de publieke opinie in te spelen. Een recent voorbeeld is het besluit van de Sovjet Unie om eenzijdig haar strijdkrachten in de komende twee paar met zo'n tien procent terug te brengen, een beslissing die in het bijzonder in de richting van sommige leden van het Atlantisch Bondgenootschap propagandistisch uitgebuit lijkt te gaan worden.

SOVJETCAMPAGNE ROND EENZIJDIGE REDUCTIE-MATREGELEN OP KOMST

1. De reductie-aankondiging

In zijn geruchtmakende redevoering voor de Algemene Vergadering van de VN op 7 december 1988 begon Sovjetleider GORBACHEV met een tot de verbeelding sprekende filosofische uiteenzetting over "het nieuwe denken" in de buitenlandse Sovjetpolitiek, dat pretendeert te streven naar nieuwe internationale verhoudingen om als eerste prioriteit "de overleving van de mensheid" veilig te stellen door een "gezamenlijke aanpak van de grote problemen van deze wereld" (met name het gevaar van een nucleaire oorlog, maar ook de vraagstukken van de milieuproblematiek en de armoede in de ontwikkelingslanden). In de huidige Sovjetinterpretatie van "vreedzame coëxistentie" prevaleert deze prioriteit van "de universele menselijke belangen" zelfs boven die van de mondiale klassenstrijd, die overigens op termijn bepalend blijft voor de internationale relaties maar uiteraard alleen kans van slagen heeft zolang de mensheid blijft overleven.

Als om zijn vredelievende en humane bedoelingen te staven kwam GORBACHEV in het tweede deel van zijn rede met zijn "Kerstsurprise", inhoudende dat "de Sovjet Unie een besluit heeft genomen over reductie van haar strijdkrachten ... op unilaterale basis" (o.a.: vermindering van het totale troepenbestand in de komende twee jaar met zo'n tien procent ofwel een half miljoen manschappen, waarvan circa 240.000 in Centraal Europa, en terugtrekking van zes tankdivisies met in totaal 50.000 soldaten en 5000 tanks uit de DDR, Tsjechoslowakije en Hongarije). Hij voegde daaraan toe dat de resterende Sovjetdivisies op het grondgebied van de WP-bondgenoten een "ondubbelzinnig defensieve structuur" zullen krijgen en dat de Sovjet Unie zo haar "defensiecapaciteit zal handhaven op een niveau van redelijke en betrouwbare toereikendheid". Bovendien kondigde hij de publicatie aan van Sovjetplannen voor de conversie van militaire productie ten bate van de civiele industrie, waartoe hij andere mogelijkheden eveneens uitdaagde.

2. Achterliggende intenties

Tijdens de slotdag van de Weense Vervolgconferentie over Europese Veiligheid en Samenwerking op 19 januari 1989 heeft Sovjetminister van Buza SHEVARDNADZE nader toegelicht dat de terug te trekken Sovjettroepen ook hun tactische nucleaire wapens ter ontmanteling met zich mee zullen nemen. Volgens een woordvoerder van het Londense International Institute for Strategic Studies betekent dit de facto de ontmanteling van 24 lanceerinrichtingen voor de korte afstand (beneden de INF-grens van 500 km) van de bijna 1400 waarover het Warschau Pact beschikt, waartegenover de NAVO de beschikking heeft over nog geen 100. SHEVARDNADZE liet zijn toelichting gepaard gaan aan een herhaling van de Sovjetpleidooien voor onderhandelingen over vermindering van nucleaire korte afstandswapens en tegen modernisering daarvan (waartoe de NATO in 1983 in Montebello in principe besloten heeft en in de komende twee jaar een definitief besluit wil nemen).

Zoals bekend is het altijd een strategische Sovjetdoelstelling geweest om te komen tot denuclearisering op het Europees continent, die het WP zelfs in geval van conventionele evenwichtigheid groot voordeel zou bieden op geopolitieke en militair-strategische gronden, waarom de NAVO tot dusver altijd is blijven vasthouden aan een element van nucleaire afschrikking ter zekerstelling van de Westeuropese veiligheid en de Amerikaanse betrokkenheid daarbij.

3. Meespelende motieven

De Sovjet Unie heeft haar recente ontwapeningsinitiatieven (die intussen gevolgd zijn door de bekendmaking van soortgelijke reductievoornemens van de meeste andere WP-landen) steeds mede verklaard door haar overschakeling op een ook feitelijk meer "defensieve" verdedigingsdoctrine en door haar behoefte aan bezuinigingen op de militaire uitgaven om haar nationale economie weer gezond te kunnen maken. Hoewel westerse deskundigen de voorgenomen Sovjetreducties bepaald niet zonder betekenis achten, zijn zij door de bank genomen van mening, dat die in hun praktische uitwerking amper een ontlasting voor de Sovjeteconomie zullen betekenen en ook nauwelijks een minder offensieve oriëntering van de militaire Sovjetdoctrine noodzakelijk behoeven te maken.

Vrij algemeen is het gevoelen dat de Sovjet Unie met haar reductiemaatregelen de indruk wil wekken overwicht op het Europese vasteland na te streven om niet meegesleept te worden in een verdere wapenwedloop, die pas echt fataal zou worden voor haar economie. In dat beeld past ook het feit dat het Warschau Pact voor het eerst in zijn bestaan op 29 januari j.l. cijfers publiceerde over de sterkte van zijn conventionele strijdkrachten, die moesten aantonen dat er "ruwweg een evenwicht tussen beide militaire blokken" bestaat. Ook deze publicatie leek bedoeld als tegenwicht tegen westerse opvattingen over conventionele superioriteit van het WP ter rechtvaardiging van de moderniseringsplannen van de NAVO.

4. Flankerende propaganda-campagne en primaire targetlanden

Alles wijst erop dat de Sovjet Unie haar eenzijdige strijdkrachtenvermindering zal gaan begeleiden door een grootscheepse publiciteitscampagne. Deze campagne dient dan vooral de Westeuropese beeld- en beleidsvorming te beïnvloeden ten gunste van de Sovjetopties ten aanzien van de a.s. Weense CST-onderhandelingen over vermindering van de conventionele strijdkrachten in Europa en in het bijzonder ten aanzien van de uitkomst van de NAVO-besluitvorming inzake de modernisering van de nucleaire korte afstandswapens. Moskou toont zich ervan bewust te zijn dat vele West-Europeanen de Sovjet Unie steeds minder als bedreiging ervaren door de wijze waarop GORBACHEV zijn "glasnost"- en "perestroika"-politiek presenteert en vergezeld doet gaan van steeds weer nieuwe ontwapeningsinitiatieven: diens populariteitsscore's in Westeuropese landen als West-Duitsland en Nederland getuigen daarvan.

De om zich heen grijpende euforie rond "perestroika" en "nieuw Sovjetdenken" brengt met zich mee dat het voor een pluralistisch bondgenootschap als de NAVO met haar eveneens pluralistische lidstaten steeds moeilijker zal worden de consensus en strategische eenheid te bewaren in haar opstelling ten opzichte van het Warschau Pact. En daar valt voor een Sovjetrussisch propaganda-offensief met vrucht op in te spelen. Eerste doelwit is hoogstwaarschijnlijk de BRD, waar grote weerstand bestaat tegen modernisering van de nucleaire slagveldwapens, die immers voornamelijk Duits grondgebied bestrijken. Goede tweede als targetland is wellicht het genabuurde Nederland, waar een faam van vredesactivisme valt op te houden en net als in West-Duitsland de neiging kan groeien de omstreden NAVO-beslissing in de eerstkomende parlementsverkiezingen te betrekken of daar juist overheen te tillen.

5. Gereorganiseerd beïnvloedingsinstrumentarium

De Sovjet Unie beschikt over een omvangrijk instrumentarium voor buitenlandse beïnvloeding of zg. "actieve maatregelen", dat onder directe verantwoordelijkheid van het Politburo altijd geleid is door de CC-Afdeling Buitenland, daarbij gebruik makende van de bijzondere diensten van :

- de internationale communistische mantelorganisaties en bilaterale vriendschapsverenigingen,
- de nationale CP-en en hun suborganisaties,
- de nieuws- en propagandamedia in de Warschau Pactlanden,
- Sovjetrussische en Oosteuropese instellingen, die een taak hebben in de Oost-Westuitwisseling en -samenwerking op allerlei gebied,
- de Sovjetrussische en Oosteuropese inlichtingendiensten.

Tijdens een ingrijpende reorganisatie van het CC-apparaat in de herfst van 1988 lijkt de eerste verantwoordelijkheid voor "actieve maatregelen" gelegd te zijn bij de nieuw gecreëerde CC-Commissie voor Internationale Aangelegenheden onder voorzitterschap van GORBACHEV's rechterhand YAKOVLEV, Politburolid en CC-secretaris. Deze nieuwe CC-Commissie is samengesteld uit (plv) CC-leden, die topfuncties bekleden in de CC-Afdeling Buitenland, het KGB, Buza, het leger, wetenschappelijke instituten, nieuwsmedia, vriendschapsverenigingen en regionale partijbesturen. Op dat niveau vindt de voorbereiding en coördinatie plaats van heel het internationale Sovjetbeleid en alle buitenlandse activiteiten, van diplomatie tot handelspolitiek en van intelligence-werk tot culturele en wetenschappelijke uitwisseling. Reeds in de aanloop naar de CC-reorganisatie is er een aanmerkelijke verbetering aangebracht in de onderlinge afstemming van al die buitenlandse Sovjetactiviteiten - zo bleek uit opmerkingen, die KRYUCHKOV, toen nog hoofd van het Eerste Hoofddirectoraat van het KGB, heeft gemaakt tijdens een belangrijke besloten conferentie over het internationale Sovjetbeleid in juli 1988 te Moskou. KRYUCHKOV, sinds 1 oktober de hoogste KGB-chef, deed tijdens die bijeenkomst uit de doeken dat er onder voormalig Buza-minister GROMYKO weinig samenwerking tussen het KGB en het ministerie van Buza mogelijk is geweest, maar dat de situatie sinds diens vertrek duidelijk ten goede is veranderd.

6. Doelgroepen en hun open benadering

Reeds tijdens dezelfde besloten juli-conferentie in Moskou werd door KRYUCHKOV bepleit dat de buitenlandse Sovjetpropaganda zich moest gaan concentreren op bepaalde doelgroepen in West-Europa, met name "invloedrijke minderheden" als de vredesbeweging en de Groenen. In dit verband werd ook gewezen op de bijzondere ontvankelijkheid van de sociaal-democraten voor GORBACHEV's "nieuwe politieke denken" en zijn mondiale "interdependentie"-gedachte. De Sovjetleider zelf zei in zijn VN-rede zich wat dat betreft te verheugen over het "universele" verantwoordelijkheidsbesef bij een "groeiend aantal politieke, partij- en publieke persoonlijkheden", inzonderheid "de wetenschappers, culturele persoonlijkheden, vertegenwoordigers van massa-organisaties en kerken, alsmede activisten op het gebied van de zogenaamde volksdiplomatie". Daarmee gaf hij in feite een opsomming van de doelgroepen, waarop de Sovjetbeïnvloeding zich sinds een aantal jaren in alle openheid steeds meer is gaan richten.

Een doorbraak vormde in dit opzicht een spraakmakend Internationaal Vredesforum in Moskou in voorjaar 1986, waarvoor uit alle delen van de wereld tal van prominenten uit de politiek, wetenschap, zakenwereld, cultuur en journalistiek op persoonlijke titel waren uitgenodigd om op informele en openhartige wijze "de grote problemen van deze wereld" te bespreken met hun Sovjetpartners. De laatsten stelden zich daarbij ongewoon soepel en

zelfkritisch op en dwongen hun gasten ook niet tot het onderschrijven van een soort bindende slotverklaring, zoals voor dergelijke propaganda-bijeenkomsten in het verleden gebruikelijk was. Sinds deze zeer succesrijke publiciteitsstunt is er sprake van een opmerkelijke verschuiving op het terrein van de politieke Sovjetbeïnvloeding van heimelijke naar meer open "actieve maatregelen". Bij voorkeur wordt van die kant thans gebruik gemaakt van de formule van informele ontmoetingen en bijeenkomsten, waar opinionleaders en gezaghebbende vertegenwoordigers van allerlei beroepsgroepen en belangengroeperingen in een ongedwongen ambiance de globale vraagstukken gezamenlijk kunnen doornemen. Opvallend in dit "charme-offensief" is steeds weer de mate van flexibiliteit en sophistication, die de Sovjet-gesprekspartners in vergelijking met vroeger weten op te brengen. Er zijn aanwijzingen dat enkele wetenschappelijke Sovjetinstituten de laatste jaren systematisch onderzoek hebben verricht naar westerse p.r.- en reclame-"wetenschappen" om als resultaat daarvan effectieve methoden en technieken te kunnen toepassen in de Sovjetpropaganda en lobby-activiteit.

7. Heimelijke instrumenten onder kritiek maar nog steeds in gebruik

Al in het begin van de jaren tachtig demonstreerde Moskou een toenemende scepsis over de effecten in de westerse landen van heimelijke beïnvloedings-activiteiten, omdat die bij ontdekking van de conspiratie nogal eens averechts bleken uit te pakken. Ook was er groeiende Sovjetkritiek op de traditionele frontorganisaties en nationale CP-en, die door hun wat anachronistische en bureaucratische beïnvloedingsaanpak niet zelden contraproductief bezig bleken. Hierdoor zal de omschakeling op een meer open benadering van de westerse publieke opinie ongetwijfeld zijn bevorderd, nog verder in de hand gewerkt door de buitenlandse impact van GORBACHEV's glasnost-politiek.

Vorengaande blijkt overigens niet te betekenen dat de Sovjetbeïnvloeding geen gebruik meer maakt van de nog altijd uiterst nuttige internationale infrastructuren en netwerken van mantelorganisaties en nationale CP-en. De Wereldvredeesraad zit bijv. als belangrijkste frontorganisatie volop in een herstructureringsproces om zich beter in te stellen op de eisen van de moderne tijd. De nieuwe "front-of-front"-organisaties opereren al veel doeltreffender volgens de nieuwe p.r.-formules. Tegelijkertijd treden de laatste tijd enkele Sovjetmantelorganisaties internationaal meer op de voorgrond, zoals het Sovjetvredeescomite en het Sovjetcomite voor Europese Veiligheid en Samenwerking, die in de afgelopen paar jaar een aantal "publieke (deel-)organisaties" onder hun vleugels hebben gecreëerd, welke zich in het buitenland een imago van een zekere onafhankelijkheid hebben weten te verwerven. Ook valt onder meer uit KRYUCHKOV's hiervoor vermelde opmerkingen af te leiden, dat op beïnvloedingsgebied nog steeds een belangrijke functie wordt vervuld door offensieve inlichtingendiensten als het KGB, dat daartoe zelfs beschikt over een speciaal onderdeel ("Dienst A").

8. De campagne in gang gezet

Inmiddels dienen zich de eerste indicaties aan dat de Sovjet Unie van start is gegaan met haar beïnvloedingscampagne, die zich vooral lijkt te gaan richten op:

- het blokkeren van de NAVO-plannen tot modernisering van de nucleaire korte afstandswapens (m.n. de vervanging van de 88 verouderde Lance-raketten),
- het frusteren van de westerse inzet voor de in maart beginnende CST-onderhandelingen over de vermindering van de conventionele strijdkrachten in Europa.

Bijkomende motieven kunnen zijn:

- het realiseren van de z.g. derde nuloptie (nl. voor de nucleaire korte afstandswapens),
- het opruimen van alle kernwapens in Europa,
- de wenselijkheid van westerse steun voor GORBACHEV tegen diens conservatieve en militaire tegenstrevers (ongeacht zijn eigen lange termijn-doelstellingen, laat staan die van zijn eventuele, minder sympathieke opvolgers),
- de verwerpelijkheid van "vijandsbeelden" en vooral van het "reactionaire koude oorlogsdenken",
- het ideaal van "een gemeenschappelijk Europees huis", zoals door GORBACHEV bepleit en zoals dat vanzelfsprekend de nodige afstand zal moeten bewaren ten opzichte van de Verenigde Staten.

Afgaande op de gang van zaken in vroegere soortgelijke situaties zal de Sovjet Unie alle hierboven genoemde middelen inzetten om haar boodschap in het bijzonder in West-Europa zo goed mogelijk over te brengen. Daarbij zal er rekening mee moeten worden gehouden dat de middelen in hun onderlinge wisselwerking beter op elkaar afgestemd en subtieler dan in het verleden zullen worden aangewend, zoveel mogelijk aanknopen bij wat er reeds in de publieke opinie leeft. Men dient zich steeds te realiseren dat tal van bonafide vredesactivisten en -groeperingen protest aantekenen tegen bestaande westerse veiligheidsopvattingen en bepaalde NAVO-doelstellingen op grond van eigen overtuiging en argumenten, die althans niet rechtstreeks door Sovjetimpuls zijn ingegeven. Een voor 16 april in Brussel ter gelegenheid van een bijeenkomst van de Nuclear Planning Group te organiseren internationale "spoedbetoging" tegen de moderniseringsplannen van de NAVO levert een eerste bewijs dat bijv. communistische mantelorganisaties ook thans weer graag samenwerken met vredesbewegingen, die te goeder trouw van hun eigen inzichten willen getuigen.